

MAMA, GDJE STOJE SLATKIŠI? O UPORABI GLAGOLA TJELESNOG POLOŽAJA U HRVATSKOM JEZIKU

DUBRAVKA VIDA KOVIĆ ERDELJIĆ

Filozofski fakultet Osijek

Lorenza Jägera 9, Osijek

dvidakovic@ffos.hr

UDK: 811.163.42'23 *

811.163.42'36

DOI: 10.15291/csi.4440

Izvorni znanstveni članak

Primljen: 2. 5. 2023.

Prihvaćen za tisak: 8. 1. 2024.

Tema su ovog rada glagoli kojima se označava tjelesni položaj u hrvatskom jeziku (glagoli *stajati*, *sjediti* i *ležati*). Analize ekvivalenata tih glagola u brojnim jezicima (Newman 2002a) pokazuju da su izrazito višeznačni te da, osim sekundarnih leksičkih značenja, u određenim kontekstima dobivaju i neke gramatičke funkcije, kao npr. funkciju kopule ili pomoćnog glagola u tvorbi progresivnog glagolskog vida. Odabrani teorijski okvir za analizu tih leksema postavke su kognitivne lingvistike prema kojima značenje leksema nije proizvoljno, već duboko motivirano i utemeljeno u tjelesnom iskustvu i našem enciklopedijskom znanju (Lakoff 1987, Johnson 1987).

Rezultati analize uporabe glagola *stajati*, *sjediti* i *ležati* u korpusima Riznica i hrWaC pokazali su da su sekundarna značenja tih glagola, kao i u ostalim jezicima, motivirana tjelesnim iskustvom te da proizlaze iz predodžbenih shema kao što su sheme VERTIKALNOST, HORIZONTALNOST, OTPOR, LJESTVICA, POTPORA, SPREMNIK, KONTAKT itd. Hrvatski jezik razvio je i neka značenja koja nisu zabilježena u drugim opisanim jezicima, primjerice uporabu glagola *stajati* za uobičajeno mjesto nekog predmeta ili za označavanje cijene nekog proizvoda.

KLJUČNE RIJEČI:

enciklopedijsko znanje, glagoli tjelesnog položaja, otkrivenost, polisemija, predodžbene sheme

1. UVOD¹

U posljednjih nekoliko desetljeća glagoli kojima se kodiraju tri temeljna položaja ljudskog tijela – stajanje, sjedenje i ležanje – izazivaju veliki interes u svjetskoj lingvistici, osobito u području lingvističke tipologije (Newman 2002a, Ameka i Levinson 2007), kontrastivnih analiza (Viberg 2013, Lemmens i Perrez 2010, Lesuisse i Lemmens 2018) i kognitivne semantike (Lemmens 2002, Newman 2002a, Serra Borneto 1996 itd.). Tri predmetna položaja imaju važnu ulogu u svakodnevnom životu čovjeka, pa nije neuobičajeno što glagoli koji ih označavaju služe kao izvor brojnih semantičkih proširenja. Analize njihovih uporaba u nizu jezika (npr. Newman 2002, Newman 2009, Lemmens 2002, Serra Borneto 1996, Kuteva 1999, Viberg 2013 i dr.) pokazale su da među njima postoji velika varijabilnost glede toga kojim putem kreću njihova značenjska proširenja, no ipak ukazuju i na činjenicu da čak i među genetski nesrodnim i zemljopisno udaljenim jezicima u tom smislu postoje i značajne podudarnosti.

Vjerojatno je najčešće značenjsko proširenje glagola koji izražavaju tri temeljna položaja ljudskog tijela u brojnim promatranim jezicima kodiranje lokacije i orijentacije predmeta u fizičkom prostoru. Kako su pokazale studije lokacijskih izraza u većem broju jezika (Ameka i Levinson 2007), ekvivalenti glagola *stajati*, *sjediti* i *ležati* u nekim jezicima mogu biti obvezni i neobilježeni način kodiranja lokacije predmeta u prostoru, kao što je to npr. slučaj u nizozemskom u kojem je egzistencijalni glagol *zijn* (biti) u toj funkciji vrlo neuobičajen ili, za neke govornike, čak i gramatički neprihvatljiv (Lemmens 2002).

Kuteva (1999) je, polazeći od analiza primjera iz širokog spektra jezika, postavila hipotezu da su glagoli kojima se označava tjelesni položaj (GTP-i) skloniji krenuti putem gramatikalizacije, primjerice u kopule ili pomoćne glagole u tvorbi glagolskog vida, najčešće progresivnog (vidi npr. u Heine *et al.* 1993), ako se u danom jeziku koriste kao neobilježen način izricanja položaja predmeta u prostoru. Navodimo ponovno primjer iz nizozemskog gdje su GTP-i gramatikalizirani u pomoćne glagole za tvorbu progresivnog glagolskog vida u kojem se pojavljuju i uz glagole koji im po svojoj semantici uopće ne odgovaraju (npr. glagol *sjediti* uz glagol *hodati* kako bi se izrazila protežnost u vremenu glagola *hodati*). Iz takvih je uporaba vidljivo da je primarno značenje izbljednulo, a u fokusu je ostalo ono aspektualno, gramatičko, kao u primjeru *Ik zit maar wat rond te lopen. (Ja sjedim samo da hodam okolo.)* (Lemmens i Perrez 2010: 317).

¹ Zahvaljujem se anonimnom recenzentu ovoga članka koji mi je ukazao na propuste u prvoj inačici rada, a koje sam, nadam se, uspjela otkloniti.

Oslanjajući se na prethodna istraživanja funkcija GTP-a u brojnim jezicima, u ovom ćemo radu nastojati dati opis semantičke mreže glagola *stajati*, *sjediti* i *ležati* u hrvatskom jeziku. Glavno težište bit će na njihovim sekundarnim značenjima, a kao teorijski okvir ove analize poslužit će nam postavke kognitivne lingvistike prema kojima značenje leksema nije proizvoljno, već duboko motivirano i utemeljeno u tjelesnom iskustvu i našem enciklopedijskom znanju (Lakoff 1987, Johnson 1987).

2. KOGNITIVNI MODEL STAJANJA, SJEDENJA I LEŽANJA

GTP-i označavaju tri temeljna statična položaja čovjeka u prostoru, a prostor kao čovjeku najbliža i najkonkretnija iskustvena domena, kao i odnosi u njemu, onako kako ih percipiramo iz svoje antropocentrične perspektive, služe kao obrazac na temelju kojega se razumijevaju i konstruiraju odnosi i u apstraktnijim domenama. Način na koji se ti prostorni odnosi reflektiraju čak i u primarno neprostornim jezičnim izrazima jedna su od središnjih tema kognitivne lingvistike čija je temeljna postavka da je značenje temelj svakog jezičnog opisa,² a ono pak proizlazi prvenstveno iz čovjekova tjelesnog iskustva bivanja u prostoru³. Ne iznenađuje stoga što su GTP-i u brojnim jezicima izrazito polisemni. Za hrvatski to potvrđuje i analiza leksema s najviše značenja u hrvatskom jeziku koju su provele Krnić i Pišković (2022) tako da su iz dva opća jednojezična rječnika hrvatskog jezika (Anić 1991 i Šonje 2000) ekscerptirale lekseme s najmanje pet značenja. Analizom je utvrđeno da u takve lekseme spadaju i glagoli *stajati* i *ležati*, dok glagol *sjediti* nije zabilježen.

Polisemija zapravo predstavlja odraz čovjekova znanja o svijetu koje se prevodi u značenjske podatke koji postaju dijelom jezičnih struktura (usp. Raffaelli 2007). U kognitivnoj se gramatici na polisemiju gleda kao na vrstu kategorizacije, a brojni autori pokušavaju ponuditi prikaze ustroja polisemnih leksičkih kategorija u čovjekovu umu. Lakoff (1987) tako ustroj polisemnog leksema vidi kao zrakastu strukturu, tj. kategoriju sa središnjim, prototipnim članom i mrežom veza koje ga povezuju s ostalim članovima kategorije. Svaki nesredišnji član kategorije izveden je iz središnjeg ili nekog drugog člana kategorije pri čemu veze među njima nisu arbitrarne nego utemeljene na općim kognitivnim procesima kao što konceptualne metafore, konceptualne

² Više o značenju u kognitivnoj lingvistici vidi npr. u Tuđman Vuković (2009).

³ O odnosu prostora kao temeljne ljudske kognitivne domene i jezika vidi, između ostalog, u Belaj (2009), Pranjčević (2009), Kuštović (2009), Matas Ivanković (2009).

metonimije ili predodžbeno-shematske transformacije (Lakoff 1987, Johnson 1987, Sweetser 1990).⁴

Budući da glagoli čija značenja opisujemo označavaju univerzalno, tjelesno iskustvo, pretpostavljamo da će ono u velikoj mjeri odrediti i njihova sekundarna značenja. Kako bismo opisali značenja GTP-a u hrvatskom jeziku, nužno je najprije opisati njima pripadajuće pozadinske konceptualne strukture koje ćemo nazvati kognitivni modeli stajanja, sjedenja i ležanja (prema Lakoffovim (1987) idealiziranim kognitivnim modelima). Za svaki ćemo položaj dati i predodžbeno-shematski profil, tj. navesti predodžbene sheme (Johnson 1987) koje se s određenim položajem najčešće povezuju. Lakoff i Johnson (1980) predodžbene sheme vide kao pretkonceptualne strukture, izrazito shematične *gestaltove* koji predstavljaju strukturne konture osjetilno-motoričkih iskustava. One proizlaze iz ponovljenih tjelesnih pokreta u prostoru, načina baratanja predmetima i perceptivnih interakcija s okolinom.

U radu upravo i krećemo od pretpostavke da su predodžbeno-shematske transformacije, tj. uočavanje sličnosti između položaja ljudskog tijela u prostoru i položaja brojnih drugih entiteta, uz konceptualne metafore i metonimije, najvažniji mehanizmi proširenja značenja GTP-a.

U stojećem je položaju čovjekov tijelo najizduženije na vertikalnoj osi. Kako bismo održali ravnotežu dok stojimo i oduprli se gravitacijskoj sili, moramo uložiti određeni mišićni napor. U tom položaju imamo najbolji pregled i najbolju kontrolu nad onime što se zbiva oko nas, a i u optimalnom smo položaju oduprijeti se sili zbog koje bismo trebali promijeniti položaj. Osim toga, stajanje je položaj koji stoji u opreci s kretanjem, prethodi mu i slijedi nakon njega. Uz stajanje, kanonski položaj čovjeka, stoga asociramo zdravlje, vitalnost, stabilnost, ustrajnost, kontrolu, ali i vremensku protežnost i neaktivnost.

Gibbs *et al.* (1994) proveli su nekoliko eksperimenata kako bi utvrdili povezuju li ispitanici iskustvo stajanja s određenim predodžbenim shemama. Rezultati su pokazali da su ispitanici iskustvo stajanja najviše povezivali sa sljedećim shemama: VERTIKALNOST, RAVNOTEŽA, OTPOR (koje tijelo pruža gravitacijskoj sili kako bi održalo ravnotežu i uspravan položaj), KONTAKT (s podlogom na kojoj se stoji), i shemu SREDIŠTE–RUB (središte se povezuje s mjestom gdje se događa ravnoteža, a za položaj stajanja to je najdonji dio vertikalne osi čovjeka – njegova stopala – koja čine bazu u kojoj se djelovanje gravitacijske sile i sile otpora koji pruža tijelo poništava, a tijelo ostaje u ravnoteži).

U sjedećem položaju čovjekovo tijelo izgleda najkompaktnije, a ni jedna os nije

⁴ Više o ustroju polisemnih leksema vidi npr. u Raffaelli (2007) i Raffaelli (2009).

posebno istaknuta. Kako bi se održali u tom položaju, tj. kako bi torzo mogli držati uspravnim, također moramo uložiti određeni mišićni napor. Sjedenje tipično povezuje s odmorom, pa ono stoga u nama evocira ugodne osjećaje, ali kako je sjedenju inherentna protežnost u vremenu, asocira nas i na neaktivnost.

Shönefeld (2006) je temeljem analize uporabnih obrazaca GTP-a, prvenstveno prijedloga uz koje se pojavljuju, u ruskom, njemačkom i engleskom, izradila predodžbeno-shematske profile i za preostala dva tjelesna položaja. Njezina je pretpostavka da uporaba različitih jezičnih izraza, u ovom slučaju različitih prijedloga uz GTP-e, ukazuje na različito predodžbeno-shematsko konstruiranje neke scene. Sjedenje tako povezujemo sa shemama POTPORA (koju pruža podloga *na* kojoj sjedimo), KONTAKT (s predmetom *na* kojem čovjek sjedi), SPREMNIK (odnosi se na sjedalo *u* kojem je čovjek, najčešće ugodno, smješten), SREDIŠTE—RUB (pri čemu se središte odnosi na stražnjicu — bazu u kojoj se poništavaju gravitacijska sila i otpor tijela), RAVNOTEŽA i KOMPAKTNOST.

U ležećem je položaju ljudsko tijelo najizduženije na horizontalnoj osi, a za održavanje tog položaja nije potrebno uložiti nikakav mišićni napor. U uobičajenim okolnostima, ležanje je tjelesni položaj u kojem se čovjek (u budnom stanju) najkraće nalazi. Ležanje najčešće povezujemo s neugodnim situacijama, kao što su bolest, smrt, neaktivnost i nemoć.

Najistaknutija predodžbena shema koju povezujemo s tim položajem je HORIZONTALNOST, zatim slijede POTPORA, KONTAKT i SPREMNIK, a sve se odnose na podlogu na kojoj je čovjek smješten (Schönefeld 2006).

3. VERBALIZACIJA STRUKTURE DOGAĐAJA STAJANJA, SJEDENJA I LEŽANJA U HRVATSKOM JEZIKU

Raspravljajući o načinima verbalizacije strukture događaja u semantičkoj domeni stanja, Talmy (2000b: 78) navodi da ju jezici uglavnom verbaliziraju u tri aspektualno-kauzativna tipa (engl. *aspect-causative types*): bivanje u stanju (statični), ulazak u stanje (inkoativni) i stavljanje u stanje (agentivni).

U hrvatskom jeziku, kao i u svim slavenskim jezicima, sustav glagolskog vida temelji se na postojanju glagolskih parnjaka od kojih jedan izražava svršenost radnje, a drugi nesvršenost. Stoga se značenje bivanja u nekom tjelesnom položaju kodira nesvršenim parnjacima: *stajati*, *sjediti* i *ležati*, a značenje STUPANJE U POLOŽAJ svršenim parnjacima: *(u)stati*, *sjesti* i *leći*. Za kodiranje značenja STAVLJANJE U POLOŽAJ imamo samo glagole *posjesti* i *poleći*.

U skladu s onim što navode brojni autori (npr. Dunn *et al.* 2007, Newman 2002a),

GTP-i sa značenjem BIVANJE U POLOŽAJU razvijaju širu mrežu sekundarnih značenja od glagola sa značenjem STUPANJE U POLOŽAJ pa su upravo stoga u središtu naše analize. To je u skladu sa zaključcima do kojih su došle Krnić i Pišković (2022) koje su uočile i to da među leksemima s najviše značenja u hrvatskom jeziku prevladavaju imenice, glagoli, i to obično nesvršeni, kao i pridjevi te da im se primarno značenje odnosi na čovjeka te na predmete, pojave, stanja, svojstva i aktivnosti vezane za čovjekov svakodnevni život. U takav se profil uklapaju i GTP-i jer označavaju tri primarna položaja čovjeka u mirovanju koja su dio njegove svakodnevne rutine. Isto tako, kao što će se pokazati i u ovom radu, upravo su nesvršeni parnjaci GTP-a razvili bogatiju mrežu sekundarnih značenja.

Ipak, glagol *stati* koji ima značenje STUPANJE U POLOŽAJ pojavljuje se u konstrukcijama *stati* + *INF* u kojima ima inkoativno značenje pa označava započinjanje radnje izražene glavnim glagolom (usp. Palić 2020):

- (1) To je očito uzdrimalo SDP-ovce jer je odmah nakon objavljivanja toga intervjua SDP-u sklon tisak *stao* sačinjavati kalkulacije i glorificirati koaliciju Budišinih liberala i DC-a.
- (2) Kad je Feliks poodrastao, *stao je* odmah privređivati da pomogne barem malo roditeljima koji su bili siromašni.

Motivacija tom smjeru gramatikalizacije vjerojatno je iskustvena korelacija, jer prije negoli započnemo neku fizičku radnju, moramo ustati. Valjalo bi još napomenuti da ta konstrukcija u hrvatskom nije uobičajena u govornom jeziku, ograničena je na pisani novinski žargon i književna djela što ju čini stilski obilježenom.

4. CILJEVI RADA I METODOLOGIJA

U radu analiziramo uporabe glagola *stajati*, *sjediti* i *ležati* u korpusima hrvatskog jezika Riznica i hrWaC kako bismo utvrdili koja su sve sekundarna značenja razvili te postoje li u tom smislu neke sličnosti i razlike između hrvatskog jezika i drugih jezika za koje su te analize ranije provedene. Uglavnom se osvrćemo na germanske jezike, nizozemski, njemački, švedski i engleski, u kojima su uporabe glagola tjelesnog položaja razmjerno detaljno opisane.

Ponajprije nas zanima koji je glagol tjelesnog položaja u hrvatskom najčešći. Ranija istraživanja za germanske, ali i druge svjetske jezike, pokazuju da su u najvećem bro-

ju jezika najčešći ekvivalenti glagola *stajati*, međutim ima i odstupanja od tog pravila (Newman 2002, Newman 2022).

Želimo utvrditi i s kojim se subjektima pojavljuju glagoli *stajati*, *sjediti* i *ležati* kako bismo ustanovili koliko su u uporabama zastupljena njihova sekundarna značenja.

Pri odabiru korpusa važno nam je bilo da sadržava i potkorpus književnih tekstova jer smo željeli vidjeti u kojoj se mjeri glagoli *stajati*, *sjediti* i *ležati* koriste za označavanje lokacije predmeta u fizičkom prostoru. Pretpostavljamo da bi se upravo u takvim narativnim tekstovima, koji obiluju opisima, mogle pojavljivati takve uporabe, uz one prototipne kojima se označava položaj ljudskog tijela. Naime, već su i ranije neki autori (npr. Lemmens 2002 za nizozemski te Viberg 2013 za švedski i engleski jezik) utvrdili da je pri analizi tih glagola odabir korpusa izuzetno važan, jer primjerice korpusi novinskih tekstova sadržavaju puno više uporaba GTP-a u kojima izražavaju položaj entiteta u apstraktnom prostoru od onih prototipnih i lokacijskih. Za analizu uporaba GTP-a odabrali smo stoga korpus Riznica koji se sastoji od otprilike 100 milijuna pojava i obuhvaća raznovrsne tekstove, prije svega beletristiku, ali i mrežne časopise i novine te znanstvene publikacije. No kako taj korpus nije dugo obnavljan, a i neka književna djela koja su u njega uvrštena starijeg su datuma, odlučili smo provesti i analizu mrežnog korpusa hrvatskog jezika hrWaC. Taj se korpus sastoji od 1,4 milijarde pojava, a sadržava dokumente prikupljene s .hr domene (npr. novinske, znanstvene, administrativne tekstove, tekstove s različitih foruma, blogova itd.). Nedostatak tog korpusa jest to što nije reprezentativan, npr. ne sadržava potkorpus književnih tekstova, no s druge strane, prednost mu je to što omogućava uvid u suvremenu uporabu jezika.

Usporedbom uporabe GTP-a u ta dva korpusa moći ćemo provjeriti upotrebljavaju li se i u hrvatskom jeziku različito u različitim diskursima, kao što je to Lemmens (2002) uočio za nizozemski te Viberg (2013) za švedski i engleski jezik.

Osim kvantitativne analize uporabe GTP-a u hrvatskom jeziku, provest ćemo i njihovu detaljnu kvalitativnu analizu kako bismo utvrdili koje osobine lika zahtijeva svaki pojedini glagol te na temelju kojih su predodžbenih shema i izvanjezičnih iskustava iz njihovih primarnih značenja izvedena ona sekundarna.

Uz pomoć računalnog alata Sketch Engine iz oba smo korpusa izlučili nasumično odabrani uzorak od 1000 primjera uporabe za svaki glagol. Svi primjeri uporabe koji se nisu odnosili na analizirane glagole, te oni koji su se pojavili dvaput, ručno su uklonjeni iz uzorka. Svi ostali primjeri označeni su s obzirom na vrstu lika čiji položaj kodiraju (čovjek, životinja, konkretni ili apstraktni predmet), odnosno s obzirom na to radi li se o označavanju položaja čovjeka ili životinje u fizičkom prostoru, lokacije predmeta u fizičkom prostoru ili lokacije entiteta u apstraktnom prostoru.

5. REZULTATI

Kao što je vidljivo iz tablice 1 u nastavku, u hrvatskom se glagol *stajati* u oba razmatrana korpusa, upravo kako je to zabilježeno i u *Hrvatskom čestotnom rječniku* (Moguš *et al.* 1999), pojavljuje daleko češće od glagola *ležati* i *sjediti*. S druge strane, glagol *ležati* je, baš kao i njegovi ekvivalenti u drugim jezicima, najmanje zastupljen od tri glavna GTP-a.

TABLICA 1. Učestalost uporabe glagola *stajati*, *sjediti* i *ležati* u korpusima Riznica i hrWaC, te u *Hrvatskom čestotnom rječniku*

	stajati	sjediti	ležati
Riznica	27 386	8 381	6 045
hrWaC	324 539	107 739	73 801
<i>Hrvatski čestotni rječnik</i>	532	258	235

Kada se radi o vrsti lika čiji položaj ti glagoli kodiraju (tablica 2), najprije u oči upada činjenica da se u hrvatskom jeziku glagol *sjediti* gotovo isključivo koristi za kodiranje položaja i lokacije čovjeka u prostoru (u 99,18 % slučajeva u korpusu Riznica i u 98,99 % u korpusu hrWaC).

Situacija je nešto složenija s glagolima *stajati* i *ležati*. U korpusu Riznica glagol *ležati* najčešće se koristi u svom primarnom značenju (u 44,92 % slučajeva), a potom slijede uporabe u kojima označava lokaciju entiteta u apstraktnom prostoru (u 32,77 % slučajeva). U korpusu hrWaC situacija je obrnuta – u svom primarnom značenju glagol *ležati* pojavljuje se u 37,74 % slučajeva, a za označavanje lokacije entiteta u apstraktnom prostoru u 43,14 % slučajeva. U korpusu Riznica glagol *ležati* lokaciju predmeta u prostoru označava u 20,33 % slučajeva, a u korpusu hrWaC u 15,01 % slučajeva.

TABLICA 2. Uporaba glagola *stajati*, *ležati* i *sjediti* s obzirom na lik čiji položaj kodiraju u korpusima Riznica i hrWaC

	stajati		ležati		sjediti	
	Riznica	hrWaC	Riznica	hrWaC	Riznica	hrWaC
Čovjek	196 (19,78 %)	180 (18,70 %)	442 (44,92 %)	377 (37,74 %)	960 (99,18 %)	988 (98,99 %)
Životinja	7 (0,71 %)	6 (0,62 %)	20 (2,03 %)	41 (4,11 %)	5 (0,52 %)	6 (0,60 %)

	stajati		ležati		sjediti	
	Riznica	hrWaC	Riznica	hrWaC	Riznica	hrWaC
Objekt u fizičkom prostoru	77 (7,76 %)	136 (14,12 %)	200 (20,33 %)	150 (15,01 %)	1 (0,10 %)	3 (0,30 %)
Entitet u apstraktnom prostoru	711 (71,75 %)	641 (66,56 %)	322 (32,72 %)	431 (43,14 %)	2 (0,20 %)	1 (0,10 %)
Ukupno	991 (100 %)	963 (100 %)	984 (100 %)	999 (100 %)	968 (100 %)	998 (100 %)

Dva se korpusa razlikuju i u pogledu uporabe glagola *ležati* za označavanje položaja životinja i lokacije predmeta u fizičkom prostoru. U korpusu Riznica glagol *ležati* položaj životinja označava u 2,03 % slučajeva, a u korpusu hrWaC u 4,11 % uporaba.

S druge strane, kada se radi o glagolu *stajati*, vidljivo je da nema neke značajnije razlike između dva korpusa kada se radi o označavanju položaja čovjeka i životinja. Glagol *stajati* položaj čovjeka u korpusu Riznica označava u 19,78 % slučajeva, a u korpusu hrWaC u 18,70 % slučajeva. Položaj životinja u korpusu Riznica označava u 0,71 % uporaba, a u korpusu hrWaC u 0,62 % uporaba. Dva se korpusa razlikuju kada se radi o uporabama glagola *stajati* za označavanje lokacije predmeta u fizičkom prostoru i lokacije entiteta u apstraktnom prostoru. Glagol *stajati* lokaciju predmeta u fizičkom prostoru u korpusu Riznica označava u 7,76 % slučajeva, a u korpusu hrWaC u 14,12 % slučajeva. Lokaciju entiteta u apstraktnom prostoru u korpusu Riznica označava u 71,75 % slučajeva, a u korpusu hrWaC u 66,56 % slučajeva, što ga u oba korpusa čini najčešćim glagolom u ovoj uporabi.

Da ekvivalenti glagola *ležati*, iako su najmanje frekventni, kodiraju lokaciju predmeta u prostoru češće od ekvivalenata glagola *stajati* i *sjediti*, koji se u jeziku upotrebljavaju češće, primijetili su i Viberg (2013) za švedski i Newman i Rice (2004) za engleski jezik. Newman i Rice objašnjavaju to činjenicom da glagol *ležati* asocira na najmanje osjetilno-motoričke kontrole i svjesnosti, zbog čega je i prikladan za uporabu s neživim predmetima.

S druge strane, glagol *stajati* puno se češće koristi za kodiranje lokacije entiteta u apstraktnom prostoru, dok se u svom prototipnom značenju u oba korpusa pojavljuje tek u otprilike 19 % slučajeva. Ponekad se događa da primarno značenje nekog leksema, ono koje se smatra ishodištem ostalih značenja, nije i ono najfrekventnije, što ukazuje na vrlo razgranatu mrežu sekundarnih značenja. Zanimljiva je u tom smislu i činjenica da npr. u nizozemskom jeziku tek 10 – 15 % uporaba svih triju glagola tje-

lesnog položaja otpada na njihovo primarno značenje (Lemmens 2002), dok u hrvatskom slaba zastupljenost primarnog značenja vrijedi samo za glagol *stajati*. Imajući u vidu činjenicu da se u nizozemskom ta tri glagola upotrebljavaju kao gotovo obavezni način kodiranja položaja predmeta u prostoru, kao i to da su gramatikalizirani u pomoćne glagole koji sudjeluju u tvorbi progresivnog glagolskog vida, moglo bi to ukazivati na nešto razgranatiju mrežu sekundarnih značenja glagola *stajati* u odnosu na glagole *ležati* i *sjediti* u hrvatskom jeziku.

Iako u korpusu nisu bile česte, zanimljive su i uporabe glagola tjelesnog položaja za kodiranje položaja životinja u prostoru. Motivacija za ovakvo proširenje vjerojatno je anatomija usporediva s ljudskom, odnosno postojanje nogu i stopala, tj. baze kojom se životinje oslanjaju o tlo (npr. mačak, goveda, magare, lisica, roda), dok se glagol *ležati* koristi za kodiranje položaja životinja kada su u ležećem položaju, odnosno u kontaktu s podlogom većim dijelom svoga tijela. Što se tiče glagola *sjediti*, u ovakvim se uporabama pojavio tek pet, odnosno šest, puta, a osim položaja životinja kada počivaju na stražnjim nogama (npr. pas), ovaj glagol kodira i kanonski položaj sitnijih ptica koje se zbog kratkih nogu dok stoje na nekoj podlozi zapravo doimaju kao da sjede.

Osvrnut ćemo se i na činjenicu da se samo u slučaju glagola *ležati* pokazalo da su uporabe u kojima se kodira lokacija predmeta u fizičkom prostoru brojnije u korpusu Riznica koji sadržava književni potkorpus nego u korpusu hrWaC (usp. Lemmens 2002 za nizozemski te Viberg 2013 za švedski i engleski jezik). Za glagol *stajati*, suprotno našim očekivanjima, takve su uporabe brojnije u korpusu hrWaC, što bismo vjerojatno mogli pripisati specifičnostima uporaba glagola *stajati* u hrvatskom jeziku, o čemu ćemo nešto više u nastavku.

6. SEKUNDARNA ZNAČENJA GLAGOLA TJELESNOG POLOŽAJA

U nastavku rada najprije donosimo pregled uporaba glagola *stajati* i *ležati* u kojima kodiraju lokaciju predmeta u fizičkom prostoru, a zatim se okrećemo ostalim značenjima tih glagola, kao i uporabama glagola *sjediti*.

6.1. UPORABA GLAGOLA STAJATI I LEŽATI ZA OZNAČAVANJE LOKACIJE PREDMETA U FIZIČKOM PROSTORU

Česta uporaba GTP-a ne samo za označavanje tjelesnog položaja čovjeka (npr. *Ivan stoji.*, *Ana sjedi.*, *Peter leži.*) nego i za označavanje čovjekove lokacije u fizičkom prostoru (npr. *Ivan stoji ispred kuće.*) vjerojatno je poslužila kao motivacija za

označavanje i lokacije neživih predmeta u prostoru. To je značenjsko proširenje prisutno u brojnim jezicima, kao što je to u svom pregledu pokazao Newman (2002), no ono nije u svim jezicima prisutno u istoj mjeri. Viberg (2013) je tako temeljem kontrastivne korpusne analize nekoliko jezika pokazao kako se jezici mogu poredati ovisno o tome koriste li se za označavanje lokacije predmeta kopulom ili GTP-om. GTP-i su npr. česti u švedskom i njemačkom, u engleskom se češće upotrebljava kopula, dok u finskom npr. u toj uporabi kopule potpuno dominiraju. Podsjećamo i na nizozemski (npr. Lemmens 2005) u kojem su GTP-i u toj uporabi obavezni, a neki govornici rečenice u kojima se lokacija predmeta opisuje kopulom doživljavaju negramatičnim.

U hrvatskom jeziku, kao i u ostalim slavenskim jezicima (Newman 2002, Schönefeld 2006), lokaciju predmeta moguće je kodirati s pomoću dva GTP-a – *stajati* i *ležati*. Sudeći prema postocima navedenim u tablici 2 iz koje je vidljivo da je u toj uporabi najčešći glagol *ležati* u korpusu Riznica, i to u 20 % svojih uporaba, nakon čega slijedi glagol *stajati* s 14 % takvih uporaba u korpusu hrWaC, čini se da ona u hrvatskom i nije toliko prominentna jer se npr. švedski ekvivalent glagola *ležati* – *ligga* – u toj uporabi pojavljuje u čak 47 % slučajeva. U švedskom se nadalje glagol *stå* pojavljuje u 24 % takvih uporaba, a glagol *sitta* (sjediti) tek u 7 %. Taj redoslijed odgovara situaciji u hrvatskom jeziku, ali, gledamo li po postocima, uporabe GTP-a za označavanje lokacije predmeta u hrvatskom su puno manje zastupljene nego u švedskom.

U kognitivnoj se lingvistici za opisivanje položaja, kretanja ili orijentacije jednog entiteta u odnosu na drugi često koriste nazivi *lik* i *pozadina*, posuđeni iz *gestalt* psihologije (Talmy 2001, Croft i Cruse 2004),⁵ pa ćemo se shodno tomu i mi u nastavku rada služiti tim nazivima.

Predmetima čiji se smještaj u prostoru kodira glagolom *stajati* istaknuta je vertikalna dimenzija ili imaju bazu kojom se stabilno oslanjaju o tlo ili podlogu na kojoj stoje (primjerice *tanjur*, *lončići s cvijećem*, *vrč*, *telefon*, *figura*, *bokal*, *petrolejka*, *svjetiljka*, *kutija duhana*, *autobus*, *fijaker*, *vlak* itd.). Nailazili smo i na primjere u kojima je i predmetima koji nemaju istaknutu dimenziju ili bazu položaj kodiran glagolom *stajati*. Tako u primjeru (3) *stoji* rublje, no u takvim slučajevima zapravo se radi o predmetima ili tvarima (prah, tekućine, plinovi i sl.) koji sami po sebi nemaju neki oblik i koji se nalaze u nekom spremniku pri čemu se, referirajući se na tvar koja je sadržana u spremniku, i obavijesno je važnija, metonimijski referiramo na spremnik (npr. *košaru za rublje*, *soljenku* itd.)

⁵ Langacker (1987) u istom značenju upotrebljava nazive *trajektor* i *orijentir* (engl. *trajectory* i *landmark*) koje u hrvatskom jeziku preuzimaju npr. i Belaj i Tanacković Faletar (2017).

(3) Oprano je rublje *stajalo* uz nju.

U uporabama u kojima se položaj predmeta u prostoru označava glagolom *ležati* radi se uglavnom o predmetima kojima je istaknuta horizontalna dimenzija (*slamčice, trupci*) ili nemaju postolje koje bi im omogućilo da zadrže uspravni položaj (*revolver, bodež, rukopis, novine, pismo, igraće karte, kuverta s novcem, udžbenik, plašt, složene marame, buket cvijeća, ampula od lijeka, ruksak, desetdinarke, prašina, razglednice* itd.). Kao i u drugim jezicima (usp. npr. Serra Borneto 1996 za njemački, Lemmens 2002 za nizozemski, Viberg 2013 za švedski) kada predmeti, koji inače imaju postolje, nisu u svom kanonskom položaju u kojem obavljaju svoju funkciju ili su razasuti u neredu, tada se njihov položaj također kodira glagolom *ležati* (npr. *svijećnjaci leže oboreni, hrpe smeća*). Položaj stvari i tekućina kada nisu smještene u nekom spremniku isto se tako kodira glagolom *ležati* jer su u takvom položaju raspršeni na podlozi i istaknuta im je horizontalna dimenzija (npr. *voda leži uz cestu*).

Zanimljivo je da se u hrvatskom, za razliku od npr. germanskih jezika, položaj predmeta kojima je istaknutija horizontalna dimenzija ponekad ipak kodira glagolom *stajati*, kao što je vidljivo u primjeru (4) dolje gdje stoje *naočale, novine* i *čik cigarete*, iako ni jedan od tih predmeta nema istaknutu vertikalnu dimenziju i očekivali bismo tu glagol *ležati*.

(4) Na stolcu su *stajale* naočari, novine i ugasli čik kada je gospođa Petrović došla na balkon.

Iako je na temelju tako malog broja primjera iz korpusa nezahvalno donositi zaključke, ipak nam intuicija izvornog govornika kazuje da je glagol *stajati* u hrvatskom neka vrsta generičnog glagola kojim se može označavati položaj nekog lika bez obzira na njegovu dimenziju i konfiguraciju u odnosu na pozadinu. U primjerima (5a) i (5b) *ručnicima* i *slatkišima* isto tako nije istaknuta vertikalna dimenzija, no ipak se njihov položaj kodira glagolom *stajati*. Razlog tomu možda leži i u činjenici da je glagol *stajati* razvio dodatnu značenjsku nijansu vidljivu u sva četiri primjera pod (5) dolje – uobičajeno mjesto na kojem se predmet nalazi. Glagol *stajati* u tim bi se primjerima mogao zamijeniti kopulom *biti*, još jednim glagolom koji u hrvatskom služi za označavanje smještaja predmeta u prostoru, no čini nam se da bi onda došlo do promjene značenja. Naime, razmatrajući razliku u značenju koja u engleskom jeziku postoji između kopule *biti* i kopulativne uporabe glagola *sit* (sjediti), Lesuisse i Lemmens (2018) zaključuju da svaka razlika u konstrukciji pretpostavlja različitu konceptualizaciju, pa dok glagol *biti* označava samo lokaciju

i postojanje, glagol *sit* označava produljeno postojanje. Da je ovakvo tumačenje moguće primijeniti i u ovom slučaju označavanja lokacije predmeta u prostoru vidljivo je i iz činjenice da su takve uporabe glagola *stajati* u hrvatskom jeziku često popraćene nekim vremenskim adverbijalom koji označava produljeno trajanje kao *uvijek* u primjeru (5c) koji dodatno pojačava značenje protežnosti u vremenu i uobičajenosti. Zanimljivo je i da u konzultiranim radovima o glagolima tjelesnog položaja u drugim jezicima ovakva uporaba ekvivalenata glagola *stajati* za označavanje uobičajenog smještaja nekog predmeta nije zabilježena pa je moguće da je specifična za hrvatski jezik.

- (5) (a) Gdje vam *stoje* ručnici?
 (b) Mama, gdje *stoje* slatkiši?
 (c) Novac kao i *uvijek stoji* u blagajni, pa smo, nakon što smo mu ga predali, ponovo legli na pod.
 (d) Ne bi bili u stanju pronaći žarulje usprkos činjenici da *stoje* u istom prokletom ormaru *već sedamnaest godina*.

Glagoli *stajati* i *ležati* mogu se pojavljivati u zanimljivim alternacijama u kojima mogu kodirati položaj jednog te istog lika (usp. Serra Borneto 1996: 468–470) ovisno o tome koje aspekte određene scene ističemo, odnosno kako određenu scenu konstruiramo (Langacker 1987). Primjerice, ako je nešto čemu je vertikalna dimenzija istaknuta, npr. neka građevina, u našem izravnom perceptivnom prostoru, ili ju tako zamišljamo, položaj tog lika kodiramo glagolom *stajati* kao u primjeru (6).

- (6) Brdo na kojemu je *stajao* Windsor Castle bijaše opkoljeno mrkim šumama.

S druge strane, položaj građevina, čak i ako im je vertikalna dimenzija istaknuta, kodira se glagolom *ležati*, ako ih promatramo kao mjesta na mapi (7):

- (7) Tvrdava je sagrađena u 18. st. na povijesnoj granici između Austro-Ugarskog i Otomanskog Carstva, dok danas *leži* u neposrednoj blizini državne granice Hrvatske i Bosne i Hercegovine.

Takve alternacije u načinima konstruiranja određenih scena osim u primjerima kojima se označava položaj građevina nalazimo i kod kodiranja položaja gradova, sela i mjesta koji su rasprostranjeni, rašireni i raštrkani u prostoru iz čega proizlazi da im je istaknuta dimenzija ona horizontalna, što bi zahtijevalo glagol *ležati* kao u primjeru

(8). Ipak, i u ovakvim je slučajevima moguće promijeniti perspektivu iz koje se ovakvi objekti promatraju. Promatramo li, naime, objekte iz daljine, vidimo ih kao točke na dvodimenzionalnoj plohi – horizontu, ali ako im se približimo ili se samo mentalno fokusiramo na njih, oni postaju trodimenzionalni, što opravdava uporabu glagola *stajati*, kao u primjerima (9) i (10):

- (8) Šetnja bezbrojnim mostovima koji povezuju preko stotinu otoka i otočića na kojima *leži* ovaj sanjivi grad.
- (9) Tu je nekada *stajao* voćnjak Cranensteegov i jedna stara žilava jabuka ostala je sama na tom proplanku.
- (10) Ljudi se izmotaju opet na bok brijega a gradić *stoji* pred njima.

Kao i u drugim jezicima, glagol *ležati* upotrebljava se i za označavanje zemljopisnog položaja mjesta, pri čemu se mjesta, bez obzira na njihovu vertikalnu dimenziju u stvarnom, fizičkom prostoru, konceptualiziraju kao točke na dvodimenzionalnoj zemljopisnoj karti kao u primjeru (11) te u primjeru (12) u kojem planina *leži* u Provansi bez obzira na svojih 1920 metara.

- (11) Troja *leži* u sjeverozapadnoj Turskoj...
- (12) Kao prvi planinarski pothvat u današnjem smislu riječi često se smatra uspon koji je izvršio poznati pjesnik Francesco Petrarca, popevši se godine 1336. na vrh Mont Ventoux (1920 m) koji *leži* u Provansi.

Isto tako, kada je promatrač smješten na način da se promatrani lik nalazi ispod njega, ponovno se ističe horizontalna dimenzija jer lik promatramo s visine kao tlocrt raširen u dvodimenzionalnom prostoru pa njegov položaj u prostoru opet kodiramo glagolom *ležati* kao u primjeru (13).

- (13) *Leži* pod njegovim nogama ogroman čađavi velegrad...

Slično tomu, položaj predmeta ispod površine vode označava se glagolom *ležati*, neovisno o dimenziji samog predmeta jer čini se da shema ISPOD POVRŠINE naglašava dvodimenzionalnost i tlocrtnost, ali i nefunkcionalnost lika, i shodno tomu korelira s glagolom *ležati*:

- (14) Japan od SAD-a traži da se potopljeni brod, koji *leži* na šestotinjak metara dubine, izvuče kako bi obitelji dobile tijela stradalih...

S druge strane, primijetili smo nekoliko slučajeva kada se za kodiranje položaja predmeta postavljenog iznad promatrača na vertikalnu površinu umjesto glagola *vi-sjeti* koristi glagol *stajati* (npr. *slika stoji na zidu* ili *na sredini njihova pročelja stoji ukras – klimatski uređaj*). Nekoliko je mogućih motivacija za takve uporabe. Naime, kada promatrač podiže pogled prema predmetu na visini, pogled mu se kreće po vertikalnoj osi čime se ujedno i profilira vertikalna dimenzija. Osim toga, glagolom *stajati* u takvim se slučajevima može ukazivati i na to da se predmet nalazi u svom uobičajenom položaju u kojem obavlja funkciju kojoj je namijenjen. Viberg (2013) smatra da je upravo ta funkcionalnost predmeta važnija i od same sheme VERTIKALNOSTI. Naposljetku, motiv može biti i činjenica da konstrukcija kojom su npr. slika ili klima-uređaj pričvršćeni na podlogu predstavljaju bazu u kojoj se poništava sila gravitacije i ostvaruje ravnoteža u prostoru.

Položaj novca ili kapitala u hrvatskom se također kodira glagolom *ležati*. Serra Borneto (1996: 478) takve uporabe u njemačkom obrazlaže nedostatkom istaknutosti neke dimenzije, što se često označava glagolom *ležati*. Smatramo da je dodatna motivacija i činjenica da položaj ležanja povezujemo i uz neaktivnost, a novac koji leži u banci ili u kućnim spremištima neproduktivan je i ne donosi velik prinos, što je u primjeru (15a) dolje dodatno istaknuto vremenskim adverbijalom *davno*. Položaj novca na računu u hrvatskom se kodira i glagolom *stajati* (15b), dok se inkoativna faza, odnosno dospijevanje novca kodira svršenim glagolima *sjesti* i *leći* (15c i 15d).

- (15) (a) Grad Zagreb je za izgradnju škole u Vukovaru davno dao novac Ministarstvu obnove, na čijem je računu novac *ležao*.
 (b) Kako on to nije prihvatio, novac koji je *stajao* u banci na kraju je propao.
 (c) Svi ti milijuni na račun su *sjeli* 2006. godine.
 (d) To je jako važno istaknuti i lako je provjerljivo kroz svu moguću dokumentaciju da je novac sto posto *legao* na račun Dinama.

Iz opcije skica riječi (Word Sketch) dostupne u alatu Sketch Engine vidljivo je da je u ovoj uporabi glagol *sjesti* češći od glagola *leći* te se pojavljuje uz širi raspon subjekata.

Ideja vremenske protežnosti inherentna je bivanju u određenom položaju (Newman 2002), kao i ideja opreke kretanju. Stoga ne čudi što je u nekim uporabama u kojima su subjekti glagola *stajati* neživi predmeti izrazito prisutno i značenje neaktivnosti, koje se u engleskom npr. označava glagolom *sit*, ekvivalentom glagola *sjediti* (Newman 2002). U takvim su uporabama u hrvatskom subjekti često namirnice kada se govori o njihovom čuvanju ili počivanju, ali i drugi neživi predmeti kada se ukazuje na njihovu

neaktivnost i neproduktivnost. Na takve uporabe otpada čak 31,28 % uporaba glagola *stajati* koje označavaju lokaciju predmeta u korpusu hrWaC te 9,09 % takvih uporaba u korpusu Riznica.

- (16) (a) Promiješamo, dopunimo vodom do oznake, ostavimo da *stoji* 10 minuta i filtriramo.
- (b) Napravi se tijesto za savijaču i pusti da *stoji*.
- (c) Juha može *stajati* u frižideru do drugog dana.
- (d) Ako ste kupili vjenčanicu i ne želite poslije da vam *stoji* u kutiji...
- (e) ... mobitel prodajem jer mi *stoji*...

6.2. UPORABE GLAGOLA STAJATI ZA OZNAČAVANJE LOKACIJE U APSTRAKTNOM PROSTORU

Glagol *stajati* u najvećem broju primjera u našem nasumično odabranom uzorku, i to u čak 71,75 % slučajeva u korpusu Riznica i u 66,56 % slučajeva u korpusu hrWaC, označava lokaciju fizičkog ili apstraktnog entiteta u apstraktnoj domeni, kao u primjeru (17).

- (17) No ne može nam biti svejedno kako on, kao i cjelokupna književnost, *stoji* prema općim, krupnim pojavama života.

Najveći broj uporaba glagola *stajati* u apstraktnoj domeni, njih čak 25,68 % u korpusu Riznica i 21,80 % u korpusu hrWaC, odnosi se na položaj obavijesti unutar teksta. Serra Borneto (1996: 477), razmatrajući takve uporabe u njemačkom jeziku, motivaciju za njih nalazi u shemi VERTIKALNOSTI. Naime, tekstovi su sastavljeni od redova smještenih u stupcima što pak profilira uspravan položaj i vertikalnost. Lemmens (2002) također smatra da je vertikalna dimenzija ono što motivira takve uporabe, ali nudi i alternativno objašnjenje prema kojemu je tekst lik reljefno istaknut u odnosu na pozadinu, što opet profilira vertikalnost. U prototipnim primjerima ovakvih uporaba glagol *stajati* kodira položaj unutar pisanog teksta (*u članku, u Ustavu, u izvješću, u sporazumu, u odgovoru, u natječaju, u priopćenju, u dokumentima, u optužnici* itd.), no u rubnijim primjerima, poput onih u primjerima (18) i (19), pozadina nije više pisani tekst, nego fizička pozadina ili neki drugi medij.

- (18) Po zidovima kuće još *stoje* poruke koje smo pisali dok sam bio dijete!
- (19) Takav je rezultat na semaforu *stajao* sve do 67. minute, kada je Messi izveo slobodan udarac.

Sljedeća po brojnosti sekundarna značenja glagola *stajati* su ona vezana uz predodžbenu shemu LJESTVICE. Uz normativni karakter ljestvice vezujemo i koncept vrijednosti – onomu što je iznad standarda pripisujemo veću vrijednost, negoli onomu što je ispod standarda. Takav je raspored utemeljen u orijentacijskim metaforama VIŠE JE GORE, ZDRAVLJE JE GORE, KONTROLA JE GORE, SREĆA JE GORE, VRLINA JE GORE itd. (Lakoff i Johnson 1980) koje pak proizlaze iz tjelesnog iskustva stajanja s kojim povezujemo koncepte kao što su zdravlje i kontrola. Spomenute orijentacijske metafore dijelom su proizašle iz metonimijskog odnosa prisutnog u istovremenosti dvaju iskustava. Tako kod metafore SREĆA JE GORE najprije imamo konceptualnu metonimiju u kojoj učinak ponašanja predstavlja određenu emociju (Barcelona 2000: 10), jer kada se osjećamo sretni glava i ramena su nam uzdignuta, za razliku od situacija kada smo nesretni i kada nam je tijelo pognuto i opušteno. Stajanje povezujemo s pozitivnim osjećajima, zdravljem i snagom, pa su tako i značenja koja izražava glagol *stajati* vezana uz pozitivne moralne vrijednosti, poželjnost nečega i postignuće.

U uzorku iz korpusa Riznica veliki dio uporaba glagola *stajati*, njih čak 18,6 % odnosilo se na značenje *novčana vrijednost*, dok je u korpusu hrWaC taj omjer iznosio 9,76 %. To je značenje također motivirano predodžbenom shemom LJESTVICE, vertikalno usmjerenim stupcem kojem pripisujemo normativni karakter, i konceptualnom metaforom VIŠE JE GORE kao u primjeru (20).

(20) Izgradnja Arene *stajala* je oko 90 milijuna eura.

U takvim se uporabama glagol *stajati* često pojavljuje uz novčane iznose, obvezne količinske adverbijale (Belaj i Tanacković Faletar 2017), no iz tih su se uporaba razvila i dodatna značenja. Naime, nakon što smo platili određeni iznos novca za neku robu ili uslugu, novac više nije u našem posjedu, što je svojevrsni gubitak određene vrijednosti koja nam je ranije pripadala. Tako u argumentnoj strukturi rečenice (21) uz glagol *stajati*, uzročnik (*to*) i novčanu vrijednost (u genitivu) na zamišljenoj skali, dodan je i iskustvenik (*nas*) koji gubi naznačenu vrijednost.

(21) Ali, ni u kojem slučaju ne možemo pristati na povećanje osnovice budući da bi nas samo to *stajalo* dodatnih 1,2 milijarde kuna u idućoj godini.

U sljedećem koraku proširenja značenja glagola *stajati* umjesto novčanog iznosa na zamišljenoj skali može biti smještena i neka druga apstraktnija vrijednost koja se gubi (22):

- (22) Kingsi i Lakersi dvije su najbolje momčadi lige u osnovnom dijelu sezone i samo činjenica što igraju u istoj konferenciji jedan će sastav *stajati* neigranja u borbi za naslov.

Iako predodžbena shema LJESTVICE motivira izvođenje sekundarnih značenja glagola *stajati* i u drugim jezicima, na takvu uporabu u značenju cijene nečega nismo naišli u radovima koji se bave ovim glagolima u drugim jezicima pa je moguće da je i ova uporaba specifična za hrvatski jezik.

Tom predodžbenom shemom motivirane su i uporabe u kojima se izražava značenje ‘položaj u odnosu na neku apsolutnu vrijednost ili u odnosu na drugi entitet’ i u kojima se pojavljuju prilozi poput *loše* ili *bolje* (*ni tamošnja Mladost ne stoji puno bolje, Austrija stoji lošije, ne stoje pretjerano dobro* itd.).

Schema OTPORA utemeljena u iskustvu otpora koje ljudsko tijelo pruža gravitacijskoj sili kako bi održalo ravnotežu vidljiva je u uporabama u kojima su subjekti uglavnom apstraktni entiteti: *ne stoji objašnjenje, svakako stoji činjenica, ne stoji opravdanje, ne stoji tvrdnja, apsolutno stoji da želimo ponoviti Kranj, teza ne stoji, takva odluka i dalje stoji, pohvale stoje, ne stoje komentari, ne stoje kritike* itd. U tim uporabama uočavamo topološku strukturu koja se sastoji od dvije suprotstavljene sile (Talmy 2000a), prenesenu iz fizičkog u apstraktni prostor pa tako, unatoč propitivanju kojem su podvrgnuti, apstraktni pojmovi iz navedenih primjera uspijevaju opravdati svoju valjanost, odnosno *ostati u uspravnom položaju* i oduprijeti se sili koja ih pokušava *srušiti*.

Glagol *stajati* pojavljuje se i u značenju POTPORE. U stojećem smo položaju, usporedimo li ga s preostala dva glavna tjelesna položaja – sjedenjem i ležanjem – najspremniji reagirati i oduprijeti se eventualnoj opasnosti. Isto tako, u tom položaju drugima možemo pružiti pomoć i potporu. Ova je situacija iz konkretne domene tjelesnog iskustva vjerojatno motivacija za značenjska proširenja glagola *stajati* u kojima se izražava potpora nekom entitetu (23).

- (23) Saponijin Faks utruje se s Persilom i Arielom, iza kojih *stoje* snažni multinacionalni igrači...

Podupiranje nekoga ili nečega istovremeno implicira i odgovornost za ono što se podupire, pa smo tako i u primjerima uporabe glagola *stajati* zapazili metonimijsko proširenje značenja potpore prema značenju odgovornosti za nešto, odnosno uzrokovanje nečega (24):

- (24) iza jedne takve, zapravo ne osobito originalne ideje, *stoji* član najvišeg tijela vlasti...

Sekundarna značenja glagola *stajati* u apstraktnoj domeni motivirana su i she-mom VERTIKALNOSTI. Tim se glagolom najprije izriče značenje ‘dobrog pristajanja’ kada se govori o odjevnim predmetima, primjerice u rečenici *Odi jelo ti dobro sto-ji*. Van Oosten (1984), analizirajući takve primjere u nizozemskom, nudi obrazlo-ženje prema kojem se glagol *stajati* koristi u ovim uporabama jer odjeća najbolje izgleda dok je čovjek u stojećem položaju. Lemmens (2002: 154) izražava svo-je slaganje s takvim obrazloženjem, dodajući da vertikalni i uspravljeni položaj osobe pomaže boljoj vizualnoj percepciji odjeće koju nosi. Sljedeći značenjski pomak u hrvatskom jeziku je pomak iz fizičke domene i pristajanja predmeta prema apstraktnoj domeni u kojoj se govori o dobrom ili lošem pristajanju nekih apstraktnih entiteta:

- (25) No imam osjećaj da Andriću srpski ne *stoji* sasvim dobro.

U primjerima pod (16) gore, u kojima su subjekti neživi predmeti, *stajati* se pojav-ljuje u značenju ‘počivati’ i ‘mirovati’ u npr. kemijskim eksperimentima i kulinarnstvu. S druge strane, u primjerima (26) i (27) uz neaktivnost, jasno je profilirana neproduk-tivnost, a subjekti nisu neživi predmeti nego apstraktni entiteti, pa se tako npr. u (26) imenica *predmet* zapravo odnosi na čitavi sudski postupak.

- (26) Vjerojatno netko od službenika ministarstva ima moć nad nekim u sudu pa taj predmet *stoji* u ladici.
(27) Grad Županja uložiti će maksimalne napore kako bi se riješio problem zgrade u naselju Virovi čija gradnja *stoji* već deset godina...

Zanimljive su u ovom smislu i analize kopulativnih uporaba glagola tjelesnog po-ložaja u drugim jezicima prema kojima pridjevi koji dolaze uz ekvivalente glagola *stajati* spadaju u semantičke kategorije snage, otpora, dominacije, ali i neaktivnosti i neproduktivnosti (usp. npr. Lesuisse i Lemmens 2018). U hrvatskom glagol *stajati* nije gramatikaliziran, no zanimljivo je da se u rijetkim uporabama koje nalikuju kopulativnima pojavljuje uz pridjeve koji označavaju gotovo isključivo neaktivnost i neproduktivnost, kao u primjerima (28) i (29), što opet može ukazivati na to da je

značenje neaktivnosti glagola *stajati* doista profilirano u hrvatskom jeziku.⁶

- (28) Petrović tvrdi kako mu posao trpi, jer je novac uložio u kupnju oplata i kranova koji sada *stoje* neiskorišteni.
- (29) ... veliko gradilište koje sada *stoji* prazno ...

6.3. UPORABE GLAGOLA LEŽATI ZA OZNAČAVANJE LOKACIJE U APSTRAKTNOM PROSTORU

Kao i u drugim jezicima opisanim u studijama na koje se referiramo u ovome radu, glagol *ležati* često se upotrebljava za označavanje lokacije u apstraktnim domenama, i to u 32,72 % uporaba u korpusu Riznica i 43,14 % uporaba u korpusu hrWaC. U hrvatskom se jeziku uzroci, osjećaji, problemi, mogućnosti, interesi, situacije, stanje stvari itd. temeljem ontoloških metafora konceptualiziraju kao predmeti koji leže (usp. Lemmens 2002 za nizozemski, Newman 2002 za engleski, Viberg 2013 za švedski, Serra Borneto 1996 za njemački).

Tako se u konkordancijskim redcima uz glagol *ležati* pojavljuju apstraktne imenice poput sljedećih: *razlog*, *uzrok*, *problem*, *korijen* itd. Ti su apstraktni pojmovi konceptualizirani kao entiteti smješteni u temelju onoga što je iz njih proisteklo tijekom vremena, a kako temelji stoje obično na površini ispod promatrača pa njihova vertikalna dimenzija promatraču nije vidljiva, dok se profilira ona horizontalna, čini se da je za kodiranje položaja takvih entiteta prirodan odabir glagol *ležati*.

Glagolom *ležati* u hrvatskom se jeziku kodira i položaj neugodnih čuvstava ili teških zadaća (*krivnja*, *odgovornost za neko počinjeno djelo*, *teret dokaza*, *velika zadaća*, *velik broj predmeta*). Ti se entiteti konceptualiziraju kao teret koji pritišće podlogu na kojoj je smješten, npr. poput tereta koji leži na savjesti. Za razliku od primjera iznad kada se uporabom prijedloga *u* (*problem leži u...*) profilirala predodžbena shema SPREMNIKA, u ovim primjerima profilira se predodžbena shema KONTAKTA s podlogom, što je vidljivo i u uporabi prijedloga *na*.

Nadalje, kada ležimo ostvarujemo bliski kontakt s podlogom na kojoj smo smješteni, odnosno prijanjamo uz nju. To je tjelesno iskustvo poslužilo kao motivacija za proširenje značenja glagola *ležati* prema značenju prijanjanje uz podlogu u fizičkom

⁶ Palić (2020: 28), analizirajući suznačne glagole u bosanskom jeziku, neke uporabe glagola *stajati* svrstava u kopule, npr. u rečenici *Subjekt stoji u nominativu*. jer je u toj i sličnim rečenicama glagol *stajati* leksički ispražnjen, potpuno gramatikaliziran i funkcionalno izjednačen s glagolom *biti*.

prostoru, svojevrsno odgovaranje podlozi:⁷

- (30) Bolid nije dobro *ležao* na stazi i zato sam svo vrijeme imao problema.

Ta je pak uporaba poslužila kao ishodište za još jedno sekundarno značenje u apstraktnim domenama – odgovaranje neke aktivnosti nekome. U tim uporabama dolazi do konceptualnog pomaka pa je određena aktivnost lik, a čovjek je pozadina na koju aktivnost pranja bolje ili lošije.

- (31) Jedino nikada, baš nikada, nisam slušao rock'n'roll. To mi jednostavno ne *leži*.

Kao što je i spomenuto u uvodnom dijelu, uz iskustvo ležanja povezujemo neugodna stanja poput bolesti i smrti, ali i neproduktivnosti, jer smo u tom položaju najmanje sposobni obavljati dodatne radnje. Takva iskustvena podloga poslužila je za proširenje primarnog značenja glagola *ležati* na značenje neaktivnosti i nedjelovanja:

- (32) Može li se optimizam tražiti u sudskim ladicama, gdje predmeti neriješeno *leže* godinama...
- (33) Vrijeme je teklo, no Marko Smušić nije se laćao svoga pluga; *ležao* mu je pod šupom tup i zahrđan...

6.4. UPORABE GLAGOLA SJEDITI

Kao što je to primijetio Viberg (2013: 139), dok u jezicima koji se koriste glagolima tjelesnog položaja kao lokacijskim predikatima u načelu postoje sličnosti u pogledu čimbenika kojima je uvjetovan odabir glagola *stajati* i *ležati*, jezici se, čak i oni genetski bliski, poput germanskih, uvelike razlikuju u pogledu semantičkih čimbenika kojima je uvjetovan odabir glagola *sjediti* kao lokacijskog predikata. U nizozemskom je primjerice *zittan* (sjediti) proširio svoja značenja temeljem predodžbenih shema SPREMNIK i KONTAKT (lika i pozadine), pa u nizozemskom npr. *voda sjedi u čaši, šećer u kavi* (*Er zit suiker in mijn koffie*. (Lemmens 2002)), a *prsten sjedi na prstu*. U engleskom su jeziku sekundarna značenja glagola *sit* (sjediti) proizašla iz shema DOBRO PRIJANJANJE UZ PODLOGU (engl. *good fit*) i NEAKTIVNOST (Newman 2002). U oba se jezika

⁷ U engleskom, nizozemskom i švedskom takva značenja izražavaju se ekvivalentima glagola *sjediti* (Newman 2002, Lemmens 2002).

ekvivalentima glagola *sjediti* može kodirati i položaj predmeta u prostoru.

Iako Newman (2022) navodi da su u velikom broju jezika najčešće gramatikalizirani GTP-i ekvivalenti glagola *sjediti*, koji u tim jezicima imaju i veliki broj sekundarnih značenja, u hrvatskom je situacija sasvim drugačija.

Kao što smo vidjeli gore u tablici 2, u hrvatskom se jeziku glagol *sjediti* pojavljuje gotovo isključivo s ljudskim subjektima, odnosno u svom primarnom značenju kada označava položaj ljudskog tijela i u značenju kada označava lokaciju ljudskog subjekta.

Jedan od mogućih razloga zašto glagol *sjediti* nije razvio široku mrežu sekundarnih značenja leži u činjenici da se, primjerice, značenje ‘prianjanja uz podlogu’ koje proizlazi iz shema bliskog KONTAKTA i SPREMNIKA, kakve nalazimo npr. u engleskom i nizozemskom, u hrvatskom izražava inkoativnim parnjakom, odnosno glagolom *sjesti*, npr. u *Konačno je sve sjelo na svoje mjesto.*, *Uz zubato sunce, nakon nastupa, dobro je sjeo topli čaj i krafna.*

Analizom korpusa utvrdili smo da se u najvećem broju uporaba glagola *sjediti* profilira predodžbena shema SPREMNIKA pa su tako likovi smješteni unutar pozadine i sjede npr. u *kući, u uredu, u kazalištu, u kafiću, parku, u automobilu, u hladu, u dvorani, u skloništu* itd. Druga predodžbena shema koju smo uočili je shema KONTAKTA između lika i pozadine pa lik tako može sjediti *na klupi, na krevetu, na fotelji, na terasi, na travi, na grani* itd.

Zanimljivo je stoga da se velik broj uporaba glagola *sjediti* odnosi na konvencionalizirane metonimijske izraze u kojima sjedenje kao važan dio nekog scenarija predstavlja čitav scenarij (Panther i Thornburg 2003) i u kojem su istaknute sheme SPREMNIKA i KONTAKTA. U hrvatskom su jeziku takve uporabe poprilično razgranate, a najveći njihov broj otpada na slučajeve u kojima se kodira sudjelovanje u radu nekih upravnih tijela: odbora, radnih skupina, povjerenstava, parlamenata, poglavarstava i sl. koja se konceptualiziraju kao omeđeni prostori:

- (34) Konstituiran je četvrti saziv Zastupničkog doma Hrvatskoga državnog sabora i u njemu će *sjediti* zastupnici iz 12 stranaka.
- (35) Trenutačno je za stranku posao koji obavljam u Gradskom vijeću, kao vijećnik, mnogo važniji, nego da *sjedim* u Poglavarstvu...

U takvim uporabama glagol *sjediti* pojavljuje se u nizu zanimljivih metonimijskih pomaka (usp. Lemmens 2002: 108–117). Primjerice, u skladu s konvencijom koja vlada, u hrvatskom se jeziku moguće fokusirati na podlogu na kojoj se sjedi (stolac, a osobito fotelju), a da takva rečenica ostane dovoljno obavijesna, tj. da zadrži značenje sudjelovanja u radu tijela vlasti:

(36) U foteljama deset najvećih osječkih tvrtki ne *sjedi* ni jedna glavna direktorica.

S druge strane, moguće je i alternativno profiliranje posredstvom metonimije MJE-
STO ZA INSTITUCIJU, pa se osoba na vlasti konceptualizira kao lik koji sjedi u većem
omeđenom prostoru – zgradi (37), ili čak gradu (38), koji u enciklopedijskom znanju
govornika hrvatskog jezika imaju određeno, za kontekst relevantno značenje (npr.
Banski dvori – sjedište Vlade).

(37) Naime, radnike koji već mjesecima nisu primili plaću ne zanima previše tko
će *sjediti* u Banskim dvorima.

(38) može se reći da je biskup već trebao *sjediti* u Osijeku.

Slično tomu, osoba na rukovodećem položaju sjedi na čelu stola, što je i postao
konvencionalni izraz za označavanje kontrole. Primjeri dolje pokazuju da i u takvim
uporabama može doći do alternativnog profiliranja pa se pažnja fokusira na neku sve-
obuhvatniju pozadinu od one kakva je stol:

(39) Uprava koja sada *sjedi* na čelu Kombinata ima drukčije mišljenje.

(40) vidljivo da na čelu Rusije *sjedi* jedan KGB-ovac...

Osim konvencionaliziranih metonimijskih izraza u kojim glagol *sjediti* označava su-
djelovanje u vlasti, u korpusu smo našli i primjere konvencionaliziranih metonimija DIO
SCENARIJA ZA ČITAV SCENARIJ u kojima se njime označava i odsluženje zatvorske kazne.
Iako se u zatvoru čine razne aktivnosti, sjedenje je najistaknutiji dio i ovoga scenarija,
vjerojatno zato što mu je inherentno i značenje neaktivnosti i vremenske protežnosti.
Ako nam enciklopedijsko značenje omogućava kodiranje i razumijevanje takve poruke,
i ovdje je moguće pažnju usmjeriti na širi omeđeni prostor, kao u primjeru *Haaga* (42)
gdje znamo da je osoba zatočena zbog suđenja u vezi s ratnim zločinima.

(41) U njemačkim zatvorima *sjedi* više od trideset posto stranaca zbog
kriminalnih delikata.

(42) Milošević *sjedi* u Haagu.

Još jedna vrsta konvencionaliziranih metonimija DIO SCENARIJA ZA ČITAV SCENARIJ ka-
kva se pojavila u korpusu vezana je uz sport. Izraz *sjediti na klupi* može označavati
da je igrač tek rezerva (43), ili pak da je subjekt trener (44) pa je sjedenje na klupi
označavalo vođenje tima.

- (43) Ništa ne dobivam od toga ako ću biti među 16 igračica i onda *sjediti* na klupi.
 (44) Kao i u svim sličnim situacijama, ceh je platio trener, pa Branislav Franić više neće *sjediti* na klupi pivarki.

U sličnim se uporabama pojavljuje i glagol *ležati* kada u svojem primarnom značenju označava ležeći položaj čovjeka. U primjerima (45) i (46) temeljem konceptualne metonimije DIO SCENARIJA ZA ČITAV SCENARIJ glagol *ležati* u određenim kontekstima poprma nove nijanse značenja, pa se u (44) pojavljuje u značenju ‘biti u zatvoru’, a u (46) u značenju ‘biti hospitaliziran’.

- (45) Pljačka se dogodila 7. travnja 2000. godine, a trojica optuženih u pritvoru „leže” od godinu dana do 16 mjeseci...
 (46) Pričao sam sa mnogim osobama koje su *ležale* u bolnici.

U gore opisanim uporabama glagola *sjediti* i *ležati* radi se o značenjskim nijansama tih glagola. Raffaelli (2007: 138) značenjske nijanse definira kao „kontekstualna ostvarenja nekog leksema u kojima se ostvaruju različiti i drukčiji enciklopedijski podaci koji postaju funkcionalnim semantičkim podacima te utječu na stvaranje značenjskih razlika unutar strukture nekog leksema”. Značenje ‘sudjelovati u radu nekih tijela’, ‘biti u zatvoru’, ‘biti u bolnici’, ‘biti trener’ ili ‘biti rezerva u sportu’ glagoli *sjediti* i *ležati* doista i dobivaju tek u određenom kontekstu temeljem proširenja motiviranog konceptualnom metonimijom DIO SCENARIJA ZA ČITAV SCENARIJ.

Dakle, iako glagol *sjediti* nije razvio sekundarna značenja temeljem konceptualnih metafora, mreža njegovih metonimijskih uporaba u hrvatskom jeziku vrlo je razgrana-ta, pa je moguće da je i to razlog tomu što je u korpusu frekventniji od glagola *ležati* koji ipak ima širu mrežu sekundarnih značenja utemeljenih na predodžbeno-shemat-skim preslikavanjima iz konkretnije u apstraktnije domene.

7. ZAKLJUČAK

U analizi sekundarnih značenja glagola koji označavaju tjelesni položaj u hrvat-skom jeziku krenuli smo od postavki kognitivne lingvistike prema kojima je značenje enciklopedijsko i otjelovljeno što znači da se definira u odnosu na sve pozadinsko znanje koje imamo o određenom konceptu te da ishodi iz našeg tjelesnog iskustva. Tjelesno iskustvo koje stječemo u interakciji s okolinom temelj je za nastanak pret-

konceptualnih struktura – predodžbenih shema – koje se konceptualnim metaforama preslikavaju na apstraktnija iskustva i sudjeluju u njihovu strukturiranju.

Za izvedena značenja glagola *stajati* u hrvatskom su se jeziku najvažnijima pokazale sheme VERTIKALNOSTI, BAZE, OTPORA GRAVITACIJSKOJ SILI, LJESTVICE, NEAKTIVNOSTI i POTPORE, što je u skladu s analizama provedenim u drugim jezicima, osobito german-skim (usp. Serra Borneto 1996, Newman 2002, 2022, Lemmens 2002, Newman i Rice 2004, Viberg 2013 itd). Ipak, u hrvatskom se jeziku razvilo značenje ‘uobičajenog smještaja nekog predmeta u prostoru’ te, na temelju predodžbene sheme LJESTVICE, i značenje ‘cijene’ nečega, na koje nismo nailazili u radovima koji tematiziraju ekvivalente glagola *stajati* u drugim jezicima. Utvrdili smo naposljetku i da glagol *stajati* ima doista razgranatu mrežu sekundarnih značenja, što je vjerojatno i razlog tomu što se u svojem primarnom značenju u oba korpusa pojavljuje tek u otprilike 19 % slučajeva i što je i najčešće upotrebljavani glagol tjelesnog položaja u hrvatskom.

Sekundarna značenja glagola *ležati* uglavnom su proizlazila iz predodžbene sheme HORIZONTALNOSTI, a kao i u ostalim jezicima, taj se glagol koristi i za kodiranje lokacije u apstraktnom prostoru. Zanimljivo je i da je glagol *ležati* razvio i neka značenja (‘dobro prianjanje nekog lika uz pozadinu’ i ‘odgovaranje neke aktivnosti’) koje u drugim jezicima izražavaju ekvivalenti glagola *sjediti* (Newman 2002).

Za glagol *sjediti* utvrdili samo da se pojavljuje gotovo isključivo s ljudskim subjektima, iako se u drugim jezicima (npr. nizozemskom) koristi za označavanje položaja predmeta u prostoru te je čak i gramatikaliziran. No, iako se u hrvatskom jeziku nisu razvila metaforička značenjska proširenja glagola *sjediti*, u njemu se on pojavljuje u niz značenjskih nijansi, konvencionaliziranih metonimijskih izraza DIO SCENARIJA ZA ČITAV SCENARIJ u kojima su profilirane predodžbene sheme SPREMNIKA i KONTAKTA na temelju kojih su i nastala sekundarna značenja ekvivalenata glagola *sjediti* u drugim jezicima.

S obzirom na prostorna ograničenja, u ovome se radu nismo uspjeli detaljnije osvrnuti na uporabe glagola tjelesnog položaja koje podsjećaju na njihove kopulativne uporabe u drugim jezicima. Razmatranje konstrukcija poput *rukopisi leže neobjavljeni* ili *knjiga je ležala u rukopisu* u kojima glagolski pridjev trpni ili prijedložna sintagma dopunjuju značenje lika stoga ostavljamo za neke buduće analize.

Isto tako, budući da je ovo istraživanje pokazalo da na kodiranje položaja predmeta u prostoru otpada tek manji dio uporaba glagola tjelesnog položaja u hrvatskom, što je vjerojatno i razlog zašto nisu gramatikalizirani, kao primjerice u germanskim jezicima (Kuteva 1999), bilo bi zanimljivo vidjeti i koje se sve konstrukcije, osim glagola *biti* i glagola tjelesnog položaja, u hrvatskom jeziku upotrebljavaju kao lokacijski predikati (Ameka i Levinson 2007).

LITERATURA

- ANIĆ, Vladimir. 1991. *Rječnik hrvatskog jezika*. Zagreb: Novi Liber.
- AMEKA, F. K. i S. C. LEVINSON. 2007. „The typology and semantics of locative predicates: Posturals, positionals, and other beasts. Introduction to Special Issue on Locative Predicates”, *Linguistics*, 45(5/6): 847–871.
- BARCELONA, Antonio (Ur.) (2000). *Metaphor and Metonymy at the Crossroads. A Cognitive Perspective*. Berlin/New York: Mouton de Gruyter.
- BELAJ, Branimir. 2009. „Prostorna značenja na razini složene rečenice”. *Prostor u jeziku/Kniževnost i kultura šezdesetih. Zbornik radova 37. seminara Zagrebačke slavističke škole*. Ur. Krešimir Mićanović. Zagreb: Zebra komunikacije: 43–67.
- BELAJ, Branimir i GORAN TANACKOVIĆ Faletar. 2017. *Kognitivna gramatika hrvatsko-ga jezika, Knjiga druga, Sintaksa jednostavne rečenice*. Zagreb: Disput.
- CROFT, William i D. Alan CRUSE. 2004. *Cognitive Linguistics*. Cambridge: Cambridge University Press.
- DUNN, M., A. MARGETTS, S. MEIRA i A. TERRILL. 2007. „Four languages from the lower end of the typology of locative predication”. *Linguistics*, 45(5/6): 873–892.
- GIBBS, Raymond W., Jr., Dinara A. BEITEL, Michael HARRINGTON i Paul E. SANDERS. 1994. „Taking a stand on the meanings of Stand: Bodily experience as motivation for polysemy”. *Journal of Semantics* 11: 231–251.
- HEINE, Bernd, Ulrike CLAUDI i Friederike HÜNNEMEYER. 1991. *Grammaticalization: A Conceptual Framework*. Chicago: Chicago University Press.
- JOHNSON, Mark. 1987. *The Body in the Mind: The Bodily Basis of Meaning, Imagination and Reason*. Chicago: Chicago University Press.
- KRNIĆ, Manuela i Tatjana PIŠKOVIĆ. 2022. „Hrvatski leksemi s najviše značenja”. *Riječi o riječi i Riječi. Zbornik u čast Zrinki Jelaska*. Ur. Ivan Marković, Iva Nazalević Čučević i Igor Marko Gligorić. Zagreb: Disput: 685–708.
- KUTEVA, Tania A. 1999. „On sit/stand/lie auxiliation”. *Linguistics* 37: 191–213.
- KUŠTOVIĆ, Tanja. 2009. „Prilozi za izražavanje prostora”. *Prostor u jeziku/Kniževnost i kultura šezdesetih. Zbornik radova 37. seminara Zagrebačke slavističke škole*. Ur. Krešimir Mićanović. Zagreb: Zebra komunikacije: 21–30.
- LAKOFF, George. 1987. *Women, Fire and Dangerous Things: What Categories Reveal About the Mind*. Chicago: University of Chicago Press.
- LAKOFF, George i Mark JOHNSON. 2015. *Metafore koje život znače*. Zagreb: Disput.
- LANGACKER, Ronald W. 1987. *Foundations of Cognitive Grammar, Volume I*. Stanford, CA: Stanford University Press.
- LEMMENS, Maarten. 2002. „The semantic network of Dutch *zitten, staan, and liggen*”.

- The Linguistics of Sitting, Standing, and Lying*. Ur. John Newman. Amsterdam & Philadelphia: John Benjamins.
- LEMMENS, Maarten. 2005. „Aspectual Posture Verb Constructions in Dutch”. *Journal of Germanic Linguistics* 17(3): 183–217.
- LEMMENS, Maarten i Julien PERREZ. 2010. „On the use of posture verbs by French-speaking learners of Dutch: A corpus-based study”. *Cognitive Linguistics*, 21(2): 315–347.
- LESUISSE, Megane i Maarten LEMMENS. 2018. „Grammaticalisation cut short: A diachronic constructional view on English posture verbs”. *Grammaticalization meets construction grammar*. Ur. E. Coussé, P. Andersson i J. Olofsson. John Benjamins: 43–74.
- MATAS IVANKOVIĆ, Ivana. 2009. „Izražavanje prostornih značenja prijedložno-padežnim izrazima”. *Prostor u jeziku/Kniževnost i kultura šezdesetih. Zbornik radova 37. seminara Zagrebačke slavističke škole*. Ur. Krešimir Mićanović. Zagreb: Zebra komunikacije: 31–41.
- MOGUŠ, Milan, Maja BRATANIĆ i Marko TADIĆ. 1999. *Hrvatski čestotni rječnik*. Zagreb: Školska knjiga.
- NEWMAN, John. 2002. „A cross-linguistic overview of the posture verbs ‘sit’, ‘stand’, and ‘lie’”. *The Linguistics of Sitting, Standing, and Lying*. Ur. John, Newman, John. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins: 1–24.
- NEWMAN, John. 2002a. *The Linguistics of Sitting, Standing, and Lying*. Amsterdam & Philadelphia: John Benjamins.
- NEWMAN, John. 2009. „English posture verbs: An experientially grounded approach”. *Annual Review of Cognitive Linguistics* 7: 30–58.
- NEWMAN, John i Sally RICE. 2004. „Patterns of usage for English SIT, STAND, and LIE: A cognitively inspired exploration in corpus linguistics”. *Cognitive Linguistics*, 15(3): 351–396.
- NEWMAN, John. 2022. „Experiential motivation and the linguistics of sitting, standing, and lying”. *Wiley Interdisciplinary Reviews: Cognitive Science*, 13(4): e1592.
- PALIĆ, Ismail. 2020. „Nešto napomena o suznačnim glagolima i predikatu u bosanskom jeziku”. *Sarajevski filološki susreti 5. Zbornik radova (knjiga 1)*. Ur. Ismail Palić. Sarajevo: Bosansko filološko društvo: 19–46.
- PANTHER, Klaus-Uwe i Linda L. THORNBURG. 2003. „Metonymies as natural inference and activation schemas”. *Metonymy and Pragmatic Inferencing*. Ur. Klaus-Uwe Panther i Linda L. Thornburg. John Benjamins: 127–148.
- PRANJKOVIĆ, Ivo. 2009. „Prostorna značenja u hrvatskom jeziku”. *Prostor u jeziku/Kniževnost i kultura šezdesetih. Zbornik radova 37. seminara Zagrebačke slavistič-*

- ke škole. Ur. Krešimir Mićanović. Zagreb: Zebra komunikacije: 11–19.
- RAFFAELLI, Ida. 2007. „Neka načela ustroja polisemnih leksema”. *Filologija*, 48: 135–172.
- RAFFAELLI, Ida. 2009. *Značenje kroz vrijeme*. Zagreb: Disput.
- SCHÖNEFELD, Doris. 2006. „From conceptualization to linguistic expression: Where languages diversify”. *Corpora in Cognitive Linguistics: Corpus based approaches to syntax and lexis*. Ur. S.Th. Gries i A. Stefanowitsch. Berlin/New York: Walter de Gruyter: 297–344.
- SERRA BORNETO, Carlo. 1996. „Liegen and stehen in German: A study in horizontality and verticality”. *Cognitive Linguistics in the Redwoods*. Ur. E. Casad. Berlin: Mouton de Gruyter: 458–505.
- ŠONJE, Jure (ur.). 2000. *Rječnik hrvatskog jezika*. Zagreb: Leksikografski zavod Miroslava Krleža, Školska knjiga.
- TALMY, Leonard. 2000a. *Toward a cognitive semantics, Vol. 1: Concept structuring systems. Language, speech, and communication*. Cambridge, MA, US: The MIT Press.
- TALMY, Leonard. 2000b. *Toward a cognitive semantics: typology and process in concept structuring*. Vol. 2 Cambridge, Mass.: MIT Press
- TUĐMAN VUKOVIĆ, Nina. 2009. „Značenje u kognitivnoj lingvistici”. *Suvremena lingvistika* 35 (67): 125–150.
- VAN OOSTEN, J. 1984. „Sitting, standing and lying in Dutch: A cognitive approach to the distribution of the verbs Zitten, Staàn, and Liggen”. *Dutch Linguistics at Berkeley*. Ur. Van Oosten, J. i J. Snapper. Berkeley: Dutch Studies Program, University of California at Berkeley: 137–60.
- VIBERG, Åke. 2013. „Posture verbs: A multilingual contrastive study”. *Languages in Contrast* 13(2): 139–169.

MOM, WHERE DO THE SWEETS STAND? ON THE USE OF POSTURE VERBS IN CROATIAN

DUBRAVKA VIDAKOVIĆ ERDELJIĆ

ABSTRACT

The paper examines figurative uses of the cardinal posture verbs *stajati*, *sjediti*, and *ležati* in Croatian. Analyses of posture verbs in numerous languages, both genetically and aurally unrelated (Newman 2002), have shown that these verbs are highly polysemous and that they have developed a wide network of related meanings, in some languages even grammatical ones (e.g., copulas or markers of progressive aspect). The first part of the paper provides theoretical preliminaries necessary for the analysis of posture verbs. We start from the central tenets of cognitive linguistics that the relationship between meaning and form is not arbitrary, but highly motivated, encyclopedic, and embodied (Lakoff 1987, Johnson 1987). The second part of the paper provides the analysis of figurative meanings of posture verbs in Croatian. The results of the analysis show that figurative meanings of posture verbs in Croatian are motivated by bodily experience and grounded in image schemas such as VERTICALITY, HORIZONTALITY, RESISTANCE, SCALE, SUPPORT, CONTAINER, and CONTACT. The analysis has also shown that Croatian has developed some uses, which so far have not been noted for other languages, for example the use of the verb *stajati* (stand) to denote the usual habitual location of an object or to denote the price of a product.

KEYWORDS:

encyclopedic knowledge, Croatian posture verbs, embodiment, motivated meaning, polysemy, image schemas